

## Magyar Nemzeti Múzeum Vértesszőlősi Kiállítóhelye

Kevés olyan települése van Magyarországnak, ami egyetlen dátumhoz, s egyetlen régészeti lelethez kapcsolódva azonnal világhírnévre tett volna szert, s talán még kevesebb, amelyik az azóta is gyarapodó régészeti leleteivel azok közé a települések közé tartozik, melyek az emberi történelem napjainkig tartó hosszú folyamatának szinte minden lényeges történetéből megőriztek egy-egy darabot.

A világhírnevet hozó lelet kezdetben elsősorban az őskőkorral és az ember kialakulásával foglalkozó tudósok körében tette a helyet népszerűvé. Ez a település Vértesszőlős, a dátum 1965, a lelet a Homo Erectus - közismertebb nevén Samu - tarkócsontja, a rátaláló régész pedig Vértés László.

Szakmai berkekben a lelőhely, azaz a falu mészkőbányája már fél évszázaddal korábban is ismert volt. Kormos Tivadar és Schréter Zoltán 1912-ben adott hírt a falu határában előforduló édesvízi mészkőről, de Vértés László is már 1930-ban kapcsolatba került a lelőhellyel, igaz, akkor mint barlangkutató kereste fel.

Újabb „felfedezése” az 1950-es években szintén a természettudományos kutatásoknak, az édesvízi mészkőben megőrződött növénymaradványok utáni kutatásnak volt köszönhető. Budó Viktor és Skoflek István, az Eötvös József Gimnázium biológiatanárai fedezték fel a mészkőbánya gazdag fosszilis flóráját. 1962-ben Pécsi Márton vitt Vértesszőlőszre földrajz szakos egyetemi hallgatókat a mésztufa medence kialakulásának helyszíni tanulmányozása céljából, de ennek a túrának ennél jóval jelentősebb eredménye lett: az őskőkori lelőhely felfedezése.

Vértés László, a magyar Nemzeti Múzeum régésze vezette a feltárásokat. Munkatársai között tudhatta az akkor még egyetemista T. Dobosi Violát, a lelőhelyet már korábban is ismerő természettudományos szakembereket, s hűséges, helyi munkásokból válogatott ásatási munkatársait.

Napjainkig nyomon követve a lelőhely történetét, az első 6 évben, 1962-1968 között az I. telepen négy kultúrrétegből 127 m<sup>2</sup>-t, míg a III. számmal jelölt telepen összesen 34 m<sup>2</sup>-t tártak fel. S nem is akármilyen eredményeket produkálva: összesen 8890 db kőeszköz és mintegy 100 csonteszköz került elő nagy mennyiségű szilánk, gyártási hulladék, s „konyhai hulladék” társaságában. S akkor még nem emeltük ki az élő és élettelen környezet vizsgálatát, amit napjainkban igyekeznek minden régészeti feltárás alkalmával megvalósítani. Ennek a széleskörű kutatómunkának köszönhető, hogy képet kaphatunk a korabeli időjárásról, növénytakaróról, állatvilágról. Ez utóbbihoz egy újabb szerencsés véletlen is hozzájárult: a III. lelőhely mésztufájában megőrződött lábnyomok sokasága. "Keletkezésének körülményei világosak: a forráshoz inni, dagonyázni járó állatok lábnyomait a medence falával körülvett, védett, csendes iszapos tocsogó sokáig sértetlenül megőrizte. A víz elpárolgott, a lábnyomok finom mintázata megkövesedett, s több méter laza üledék borította be, egészen Vértés László ásatásáig."

A napjainkig is Magyarországon egyetlen korai őskőkori embermaradvány 1964-ben került elő: a lelőhely kibontott anyagát átvizsgáló iszapolásból először Dobosi Viola találta meg egy 6-7 éves gyerek tej szemfogát, és 1965-ben a mésztufa medence külső falának fejtése közben egy felnőtt férfi tarkócsontja került elő.

A kutatók érdeklődésével együtt járó világhírnév a lelőhely méltó megőrzésében volt a feltáró segítségére. Az első jelentősebb változás 1965-ben következett be: elhatározták az eredeti rétegsor megőrzését egy fölé emelt épülettel. Újabb épületnővekedés 1967-ben következett be a III. lelőhelyen kibontott lábnyomos felszín azonnali védelme érdekében.

1967. október 29-én került sor a bemutatóhely megnyitására, melynek felügyeletét azóta is a Magyar Nemzeti Múzeum látja el. 1968. augusztus 20-án a Kavics Ösvény c. könyv kéziratának leadása után néhány nappal maghalt Vértés László. 1976-ban az Országos Természetvédelmi Hivatal szigorúan védett természetvédelmi területté nyilvánította a bányát, a hat hektár Bemutatóhellyel.